
ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЖУРНАЛІСТИКИ

УДК 007: 304 [659.3+004.738+004.75]

DOI 10.32840/cru2219-8741/2024.2(58).2

Т. Г. Бондаренко

кандидат філологічних наук, доцент
завідувач кафедри журналістики, реклами та PR-технологій
e-mail: tet_bondarenko@ukr.net; ORCID: 0000-0002-3261-2883
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
бульв. Шевченка, 81, каб. 304, 18031, м. Черкаси, Україна

С. В. Коваль

старший викладач кафедри журналістики, реклами та PR-технологій
e-mail: svitlana_koval@ukr.net; ORCID: 0000-0001-8969-6793
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
бульв. Шевченка, 81, каб. 304, 18031, м. Черкаси, Україна

ЦИФРОВІ РЕСУРСИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ РОЗСЛІДУВАНЬ: РЕГІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Мета дослідження – науково коректне обґрунтування цифрових ресурсів (сервісів, реєстрів, національних і міжнародних баз даних тощо) та особливостей їх використання під час проведення журналістських розслідувань на регіональному рівні.

Методологія дослідження підпорядкована послідовним і логічно вибудованим етапам студіювання. Початковий етап передбачав проведення вебінарів та офлайн-тренінгу за участю експертів-інвестигейторів. Метод експертного опитування дав змогу окреслити реальний стан проблеми, отримати фахові кейси, зробити теоретичні висновки. На другому етапі проаналізовано регіональний фактаж із застосуванням методу моніторингу, порівняльного методу. Для систематизації й узагальнення відомостей використано системно-аналітичний метод. Метод статистичного опрацювання відомостей уможливив створення діаграм.

Результати. Подано цілісне розуміння журналістського розслідування як методу збирання інформації, журналістського жанру та самостійного медіанапрямку. Витлумачено сутність таких понять, як журналістське розслідування, цифрові ресурси. Вивчено регіональний досвід використання цифрових ресурсів для проведення журналістського розслідування. Зроблено висновок про частотність звернення до диджиталізованих ресурсів.

Новизна полягає в синергійному підході до обґрунтування задекларованої проблеми: вивчення експертного досвіду, моніторинг регіонального інвестиційного фактажу, опрацювання наукової бази. Укладено перелік популярних цифрових ресурсів, використовуваних із професійною метою.

Практичне значення. Матеріал сприяє проведенню якісних журналістських розслідувань, формує професійний інструментарій інвестиційника. Перспективи студії пов'язані з аналізом досвіду інших медіа, укладанням більш повного переліку баз даних, реєстрів тощо, розробленням навчального посібника для студентів.

Ключові слова: журналістське розслідування, інвестиційна журналістика, журналіст-розслідувач, цифрові інструменти, бази даних, реєстри даних.

I. Вступ

Гострий соціальний запит на прозорість влади, контроль за ефективністю та законністю її дій, на застосування антикорупційних механізмів у суспільстві посилює роль медіа, які володіють потужним інструментом – умінням професійно та якісно проводити журналістські розслідування, викривати злодіяння, акцентувати суспільно значущі проблеми й робити видимими явища, приховувані від громадян. Дієва, ефективна та постійна робота журналістів-розслідувачів, які критикують владу, розповідають про корупцію, є маркером здорового суспільства. У період повномасштабного вторгнення постали

дискусійні моменти щодо вчасності й доцільності проведення журналістських розслідувань в умовах війни. На думку частини суспільства, викриття антизаконних дій влади негативно впливає на загальний імідж держави у світовому просторі, на готовність міжнародних партнерів допомагати Україні в боротьбі з російським агресором. Такі матеріали можуть стати сировиною для пропагандистів, оскільки росіяни активують різні наративи щодо високого рівня корумпованості України, влада якої не використовує кошти за призначенням, продовжує розбудовувати власний бізнес тощо. Натомість панує й думка про те, що показ негативних явищ, внутрішньоукраїнських процесів під час війни особливо важливий, зокрема розслідування закупівель, антизаконних дій в оборонній сфері, нераціонального використання міжнародної донорської допомоги, розподілу бюджетних коштів на рівні держави й міст тощо. У такий спосіб журналісти інвестигейтори посилюють увагу суспільства до корупції, підсвічуючи той факт, що в ході війни це не лише юридичний злочин, а й моральний у глобальному вимірі. Попит на медійний контент розслідувального характеру в суспільстві зростає, це засвідчують високі показники переглядів таких відео в ютубі, коментування в соціальних мережах, кількість поширень користувачами. У період повномасштабного вторгнення важливо розслідувати воєнні злочини росіян, факти незаконного вивезення дітей, геноцид у цілому, що чинить російська федерація стосовно українців тощо.

Технологічний прогрес, розвиток штучного інтелекту, розроблення й функціонування цифрових баз даних кардинально видозмінюють фактуру професійного процесу проведення журналістського розслідування, озброюючи журналістів новими інформаційними можливостями, доступом до унікальних відомостей, аналітичними інструментами, візуальним та аудіопотенціалом. Високий відсоток цифровізації та відкритості даних – чинники, що допомагають журналістам-інвестигейторам проводити якісні розслідування, задовольняти запит українського суспільства на прозорість влади, легітимну реакцію правоохоронців, визнання власних помилок та готовність змінювати країни через відкриту комунікацію, базовану на демократичних принципах.

У науковому дискурсі журналістське розслідування інтерпретоване в трьох проєкціях: як метод збирання інформації, як аналітичний жанр, як самостійний і суспільно запитаний цілісний медіа-напрямок. Роль журналістського розслідування в сучасному медійному дискурсі схарактеризували Х. Васкул [7], І. Печеранський [7]. З огляду на дидактичні потреби вищої освіти, із проблематики журналістських розслідувань підготовлено низку навчальних посібників, автори яких Б. Бель [2], О. Бурмагін [2; 12], К. Іванова [12], Т. Патора [2], Є. Рибка [12], С. Томіленко [12], О. Хоменок [2; 12] обґрунтували теоретико-практичні засади, необхідні для опанування цього інвестиційного жанру. На суспільній важливості телевізійних розслідувань зосереджено увагу в публікаціях О. Гарматій [4]. Зупиняючись на власному практичному досвіді, І. Хоменко описує проблему комунікаційної дисфункції розслідування на тлі суспільства, у якому наявні нереалізовані механізми соціального зворотного зв'язку [11]. Наукове зацікавлення становить практичний досвід проведення журналістських розслідувань в Україні такими медіа, як «Bihus.info», «Слідство.Інфо», «Схеми», «Наші гроші», що спеціалізуються на антикорупційних журналістських розслідуваннях. Дослідницьку увагу привертають і регіональні інвестиційні проєкти, що реалізує, зокрема, черкаське інтернет-видання «18000». У вересні 2023 р., за результатами незалежного експертного оцінювання якості опублікованої інформації, це видання зафіксовано на інтерактивній Mapі рекомендованих медіа від «Детектора медіа» та «Інституту масової інформації» [1].

II. Постановка завдання та методи дослідження

На тлі глобальної цифровізації вкрай актуальним стає питання про використання диджиталізованих ресурсів (сервісів, реєстрів, національних і міжнародних баз даних, систем електронних закупівель, чат-ботів тощо) під час проведення журналістського розслідування, що забезпечують його фактологічний фундамент, верифікованість та правдивість. Розвідка має на меті представити науково коректне обґрунтування цифрових ресурсів та особливостей їх використання під час проведення журналістських розслідувань. Досягнення мети можливе в разі забезпечення трьох фундаментальних основ: вивчення експертної думки практиків, моніторингу фактажу, опрацювання наукових джерел із порушеної теми. Пропоноване дослідження передбачало кілька етапів, у ході реалізації яких застосовано комплексний підхід до вибору методів дослідження. На початку наукової роботи організовано чотири освітні івенти для студентів-журналістів за участю фахівців-експертів – Анни Бабінець, керівниці незалежної розслідувальної агенції «Слідство.Інфо» [3]; Яніни Корнієнко, журналістки «Слідство.Інфо» [10]; Олександра Волошина, операційного менеджера та експерта-розслідувача «Слідство.Інфо» (допис на фейсбук-сторінці авторів); Артура Чемириса, журналіста-розслідувача інтернет-видання «18000» [9]. Метод експертного інтерв'ю дав змогу з'ясувати практичні аспекти журналістського розслідування, вивчити сучасний досвід використання цифрових інструментів, сприяв формулюванню верифікованих теоретичних висновків. Крім того, застосовано системно-аналітичний підхід для цілісного обґрунтування порушеної проблеми. Для аналізу регіонального інвестиційного фактажу використано метод моніторингу, порівняльний метод, а також метод статичного опрацювання відомостей.

III. Результати

У науковому дискурсі немає усталеної універсальної дефініції поняття «журналістське розслідування», що зумовлене, зокрема, його трактуванням як методу, жанру та напрямку. Б. Бель, О. Бурмагін, Т. Патора, О. Хоменок [2] окреслюють ознаки, за якими журналістське розслідування відрізняється від інших медійних жанрів: ресурс- та трудомісткість (фінанси, люди, час, джерела), потреба у високому фаховому самоменеджменті журналіста (планування, логістика, тайм-контроль), підвищений ступінь ризику (фізична небезпека, переслідування, моральний тиск, загроза втрати зібраних джерел) тощо [2]. Опрацювання численних розвідок дає підстави стверджувати, що журналістське розслідування – це систематичний, поглиблений, оригінальний процес збирання, аналізу й інтерпретації відомостей для викриття складних, суспільно значущих, нерідко приховуваних фактів, подій або явищ. Мета журналістського розслідування – розкриття правди, розслідування корупційних схем, порушень закону, недоліків у роботі державних і недержавних установ та організацій. На сучасному етапі розвитку інформаційно-комунікаційних технологій результатом такого процесу стає повноцінний мультимедійний матеріал, що містить текстову, аудіо й відеочастини, різноманітні зображальні елементи. Запорукою якісного розслідування є збирання та опрацювання інформації з різних джерел, що дають змогу виявити й підтвердити факти, з'ясувати їхню достовірність.

Огляд наукових джерел засвідчує, що в медійній галузі не витлумачено поняття «цифровий ресурс», цим терміном зазвичай послуговуються в широкому розумінні, не вдаючись до дефінітивних формулювань. Водночас Міністерство цифрової трансформації України, представляючи «Опис рамки цифрової компетентності для громадян України», оперує терміном «цифрові ресурси», наголошуючи: «Цифрові ресурси – це сукупність цифрового контенту, упорядкованого / поданого в зручній формі для виконання завдань та досягнення цілей в усіх сферах життєдіяльності. До цифрових ресурсів, зокрема, належать: електронні бази даних, архіви, урядові документи, економічні дані, енциклопедії, бібліографічні покажчики, електронні книги, цифрові колекції тез, доповідей, монографій, зображень, наукових досліджень, цифрові довідники, словники та путівники, цифрові освітні ресурси, а також мультимедійні та інтерактивні ресурси (цифрові симулятори, моделі, анімація, ігри, відеоресурси тощо) [6].

У педагогічній галузі удокладнено сутність поняття «цифрові освітні ресурси». У праці А. Дробіна запропоновано класифікацію цифрових освітніх ресурсів та виокремлено: платформи (контентні проекти, тренажери, дистанційні курси); інформаційні джерела (відеоконтент, новини, графічний контент, презентації, анімації, бази даних, енциклопедії, е-книжки, онлайн-бібліотеки, інфографіка); цифрові середовища (віртуальна, доповнена, змішана, ігрова реальність, комп'ютерні моделі, симуляції, предметні освітні середовища); інструменти та сервіси (месенджери, віртуальні лабораторії, мобільні застосунки, прикладні програми, відеомесенджери, хмари, блокчейн); цифрові інтерактивні засоби (цифрові мультиміріювальні комплекси, інтерактивна дошка, мобільні гаджети, програмовані пристрої, інтерактивні столи тощо); системи автоматичного управління (електронний документообіг, системи адміністрування тощо) [5]. Екстраполяція теоретичних знань з інших галузей та загалом міждисциплінарний підхід можуть спонукати до контекстної медійної інтерпретації названого терміна. У руслі журналістського розслідування термін «цифрові ресурси» стосується різноманітних джерел інформації, баз даних, серверів, реєстрів, інструментів та допоміжних засобів, які використовують для отримання відомостей.

На думку експертів, долучених до освітніх івентів, серед топових реєстрів та централізованих аналітичних систем, які можуть бути корисними для журналістських розслідувань і мають практичне застосування, варто виокремити такі: Єдиний державний реєстр судових рішень, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно (ДРРП), Єдиний державний реєстр декларацій, «YouControl», «OpenDataBot», «Clarity Project», «Clarity App», «ProZorro». Особливості роботи з названими цифровими ресурсами описано нижче, із залученням до аналізу 18 журналістських розслідувань, що проведені інтернет-виданням «18000» протягом 2023–2024 рр.

У таблиці 1 систематизовано відомості про фактичний інвестиційний матеріал, укладено перелік опублікованих журналістських розслідувань, схарактеризовано використані цифрові ресурси. Зафіксовано матеріали, де цифрові ресурси або не використано, або не озвучено.

Таблиця 1

Характеристика цифрових ресурсів, використаних у журналістських розслідуваннях видання «18000»

№	Назва журналістського розслідування	Дата виходу	Цифрові ресурси
1	2	3	4
1.	Куди поділась черкаська опзж? Історія про минуле...	10.04.2023	Не використано або не озвучено.
2.	Щонайменше 4,5 млн можливої переплати: як у Черкасах утеплять одну з найбільших лікарень.	02.05.2023	«Prozorro» (дані про тендер на капремонт), «Clarity Project» (дані про бенефіціарів, закупівлі), «OpenDataBot» (дані про бенефіціарів).
3.	Дорога до Бога через москву: хто керує черкаською єпархією УПЦ нібито не МП.	05.05.2023	Не використано або не озвучено.

1	2	3	4
4.	Неперебірливі ворожки: як у Черкасах роблять бізнес на рідних безвісти зниклих захисників.	30.05.2024	Не використано або не озвучено.
5.	Не «Гарантований» дохід. Історія великого шахрайства у Шполі.	31.05.2023	«OpenDataBot» (дані про прибуток спілки, дані про бенефіціарів компанії), Державний реєстр речових прав на нерухоме майно.
6.	У Черкасах руйнують історичну пам'ятку. Хто за цим стоїть?	14.07.2023	Державний реєстр речових прав на нерухоме майно.
7.	За що родина міського голови Черкас буде новий маєток на березі Дніпра?	18.07.2023	Реєстр декларацій НАЗК.
8.	Мільйони у диму. Як у Черкасах не помічають нелегальну торгівлю цигарками.	22.08.2023	Не використано або не озвучено.
9.	Що і за скільки будує брат міського голови Черкас на безоплатній землі?	29.08.2023	«Clarity Project» (дані про реєстрацію підприємств, дані учасників тендеру із закупівель на ремонт), «OpenDataBot» (дані про дохід підприємства)
10.	Як смілянський заклад освоїв 30 мільйонів гривень на «своїх» підприємців?	26.10.2023	«OpenDataBot» (дані про бенефіціарів, адреси підприємств).
11.	На чий авто їздить секретар Черкаської міської ради?	30.10.2024	«OpenDataBot» (реєстр ФОП, штрафи за порушення ПДР), Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Єдиний державний реєстр декларацій, «YouControl» (дані про бенефіціарів компанії).
12.	Як оточення черкаської чиновниці збудувало успішний бюджетний бізнес.	20.11.2024	Не використано або не озвучено.
13.	Найдорожчі і непересічні купівлі черкаських депутатів і посадовців під час повномасштабної.	22.01.2024	Єдиний державний реєстр декларацій.
14.	Мільйони у борг. Як у Черкасах освоюватимуть 80 млн європейського кредиту.	05.02.2024	«Clarity Project» (дані про тендер на реконструкцію), «OpenDataBot» (дані про реєстрацію підприємства).
15.	Привет із пітера. Як і хто заплатив десятки мільйонів за масажери від росіян у Черкасах.	28.02.2024	Не використано або не озвучено.
16.	Придбати за будь-яку ціну: хто заробляє мільйони на закупівлі медобладнання в Черкасах.	21.03.2024	«Prozogo» (дані закупівель медобладнання), Єдиний державний реєстр судових рішень. Митна декларація.
17.	Квартира за 18 млн у спадщину і власний причал: найбільші витрати черкаських можновладців.	15.04.2024	Єдиний державний реєстр декларацій.
18.	Як заробляють на кальяному ринку в Україні?	29.04.2024	Єдиний державний реєстр судових рішень.

Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР) – централізована державна інформаційна система, що забезпечує збирання, облік, накопичення, зберігання, захист, пошук та перегляд електронних копій судових рішень усіх інстанцій, за всіма підсудностями. Реєстр створений для прозорості судової системи та доступності судових рішень для громадськості. Користувачі можуть фільтрувати результати пошуку за видом судочинства (цивільне, кримінальне, господарське, адміністративне), інстанцією (перша інстанція, апеляція, касація) та періодом ухвалення рішень. Функціонал реєстру дає змогу реалізувати контекстний пошук за ключовими словами або за фразами. Журналісти використовують ЄДРСР для аналізу судової практики та виявлення можливих корупційних дій у судовій системі, а також для досліджень судових рішень щодо фігурантів розслідувань. Наприклад, у розслідуванні «Як заробляють на кальяному ринку в Україні?» журналісти «18000» наводять витяг із судового реєстру щодо штрафування нелегального продавця тютюнових виробів.

Державний реєстр речових прав на нерухоме майно (ДРРП) – єдина державна інформаційна система в Україні, що містить відомості про права власності й інші речові права на нерухоме майно, а також про обтяження таких прав. Довідка з ДРРП містить інформацію із чотирьох основних реєстрів: Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Реєстр прав власності на нерухоме майно, Державний реєстр іпотек, Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна. Для отримання інформації в електронній формі необхідно авторизуватися на порталі Міністерства юстиції України або на порталі Дія за допомогою електронного цифрового підпису (ЕЦП), іншого засобу ідентифікації особи (Дія – Державні послуги онлайн). Необхідно зазначити параметри пошуку: адреса об'єкта нерухомого майна, реєстраційний номер об'єкта або кадастровий номер земельної ділянки, а також сплатити адміністративний збір. Наприклад, у розслідуванні «У Черкасах руйнують історичну пам'ятку. Хто за цим стоїть?» журналісти залучили актуальну інформацію про речове майно приватного підприємства «Надія», яке на місці пам'ятки архітектури планує зводити багатопверхівку.

Єдиний державний реєстр декларацій – це онлайн-реєстр, створений для забезпечення прозорості й підзвітності державних службовців України через обов'язкове декларування їхніх майнових і фінансових статків. Реєстр керований Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) (<https://public.nazk.gov.ua/>). Журналісти та громадські активісти активно використовують дані з реєстру для виявлення випадків корупції, незаконного збагачення та конфліктів інтересів серед посадовців. Цей інструмент став важливим для підвищення підзвітності й доброчесності в державному управлінні. Після повномасштабного вторгнення росії з міркувань безпеки реєстр був закритим, однак у грудні 2023 р. НАЗК відкрило реєстр декларацій (<https://nazk.gov.ua/>). Розслідування «Найдорожчі і непересічні купівлі черкаських депутатів і посадовців під час повномасштабної» повністю присвячене аналізу понад 500 декларацій місцевих депутатів, нардепів від Черкащини, прокурорів, суддів, керівництва поліції.

Отже, описані реєстри надають змогу отримати різноманітну інформацію, яка може бути корисною для проведення глибоких та обґрунтованих журналістських розслідувань.

«YouControl» – це комплексна аналітична система, призначена для надання детальної інформації про компанії та фізичних осіб, фінансовий стан через агрегацію й аналіз даних із різних публічних джерел. Система особливо корисна для журналістів, юристів, спеціалістів із комплаєнсу та бізнес-аналітиків, які потребують надійних даних для перевірки контрагентів, проведення розслідувань й оцінювання ризиків (<https://youcontrol.com.ua/>).

Сервіс агрегує актуальні дані з понад 180 відкритих джерел, зокрема з державних реєстрів, фінансові звіти, судові записи, списки санкцій та медіаархіви. Дані оновлювані в режимі реального часу. Зокрема, користувачі можуть отримати повні профілі компаній, що вміщують реєстраційні дані, фінансові показники (баланси, звіти про прибутки й збитки тощо), структуру власності та контакти керівників. Для журналістів-розслідувачів корисною є функція відстеження власності та афіліацій, оскільки система може фіксувати кінцевих бенефіціарних власників (КБВ) компанії, розкриваючи складні структури власності й потенційні конфлікти інтересів, відображає зв'язки між компаніями та фізичними особами. На порталі можна перевірити компанії та фізичних осіб за різними міжнародними санкційними списками й судовими рішеннями.

Для користувачів запропоновано зручний інтерфейс, що дає змогу легко навігувати складними наборами даних. Також можна створювати детальні звіти, які компілюють усі релевантні дані й аналіз у зручному форматі, що корисно для презентацій та ухвалення рішень. Варто наголосити, що сервіс платний, проте для журналістів надають безоплатний доступ.

Як зауважила Яніна Корнієнко під час тренінгу для студентів, «YouControl» не є першоджерелом, насамперед варто шукати інформацію в реєстрах. Натомість «YouControl» робить зручною перевірку знайденої інформації. Наприклад, коди ЄДРПОУ – унікальні «паспортні» дані компанії, за якими її можна ідентифікувати. Назви компаній можуть бути дуже схожими, код допомагає розрізнити відомості [10]. У розслідуванні «На чиїх авто їздить секретар Черкаської міської ради?» журналісти видання «18000» за допомогою аналітичної системи «YouControl» підтверджували належність компаній «АвтомастерОК», «Мега Лайт», «Хлібний Дім» родичам секретаря Черкаської міської ради Юрія Тренкіна.

«OpenDataBot» – це український онлайн-сервіс, призначений для моніторингу реєстраційних даних українських компаній і судових рішень із метою захисту від рейдерства та контролю за контрагентами. «OpenDataBot» засновано у квітні 2016 р. Олексієм Іванкіним та Андрієм Хорсевим після того, як вони самі стали жертвами рейдерських атак. Основна мета платформи – підвищення прозорості управління та захист бізнесу в Україні. У вересні 2018 р. у співпраці з Міністерством юстиції України команда «OpenDataBot» запустила Єдиний портал відкритих даних data.gov.ua [13].

«OpenDataBot» надає доступ до понад 40 державних реєстрів у режимі реального часу, серед яких – Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР); Єдиний державний реєстр судових рішень (ЄДРСР); Реєстр боржників (ЕРБ); Єдиний реєстр довіреностей; Реєстр земельного кадастру; Реєстр фізичних осіб підприємців та інші. Користувачі можуть отримувати інформацію про компанії, зокрема дані про засновників, директорів, судові справи, податковий статус та інші важливі деталі. Це допомагає компаніям автоматизувати процеси перевірки контрагентів, відстежувати зміни в реєстрах, ухвалювати обґрунтовані бізнес-рішення (Опендатабот). Для отримання інформації користувачі можуть використовувати зручні месенджери (Telegram, Facebook Messenger, Skype, Viber) або мобільні застосунки для iOS чи Android. Сервіс надає дані у форматі JSON, що спрощує інтеграцію із сучасними CRM / ERP системами. Крім того, «OpenDataBot API» дає змогу отримувати дані з різних реєстрів одним запитом, що забезпечує швидкий доступ до необхідної інформації для бізнесу.

«OpenDataBot» використано для залучення даних про реєстрацію підприємства в розслідуваннях «Мільйони у борг. Як у Черкасах освоюватимуть 80 млн європейського кредиту» та «Як смілянський заклад освоїв 30 мільйонів гривень на «своїх» підприємців»); про дохід компаній чи спілок («Що і за скільки будує брат міського голови Черкас на безоплатній землі?», «Не «Гарантований» дохід. Історія великого шахрайства у Шполі»).

«Clarity Project» – це українська платформа, що надає доступ до відкритих даних та аналітики у сфері публічних закупівель і корпоративних даних. Заснована у 2017 р., спрямована на підвищення прозорості та підзвітності в державних і приватних секторах. Для моніторингу публічних закупівель журналісти можуть аналізувати дані про тендери, зокрема скарги, подані до Антимонопольного комітету України (АМКУ) та результати їх розгляду.

Окремо функціонує «Clarity App», що допомагає постачальникам оскаржувати несправедливі умови та дискваліфікації в тендерах. Запропоновано повнотекстовий пошук за базою даних рішень АМКУ для підготовки більш обґрунтованих скарг [14]. Інша частина проєкту «Clarity Hromada» – це інструмент для аналізу даних територіальних громад, створений за підтримки проєкту «USAID/UK aid TAPAS» і Міністерства цифрової трансформації України. За допомогою сервісу «Clarity Project» журналісти видання «18000» досліджували дані про тендер для реконструкції приміщень дитячих садочків («Мільйони у борг. Як у Черкасах освоюватимуть 80 млн європейського кредиту»), а також відомості про реєстрацію підприємств, дані учасників тендеру із закупівель на ремонт («Що і за скільки будує брат міського голови Черкас на безоплатній землі?»).

«ProZorro» – це українська система електронних публічних закупівель, яка була створена для забезпечення прозорості та відкритості процесу державних закупівель, допомагає простежувати угоди, укладені державними установами. Вона стала обов'язковою з 1 серпня 2016 р. для всіх державних установ, які проводять закупівлі. «ProZorro» забезпечує доступність даних про закупівлі для громадськості, що сприяє боротьбі з корупцією та підвищенню ефективності використання бюджетних коштів. Система допомагає потенційним постачальникам подавати свої пропозиції електронно, а громадськості та журналістам – стежити за процесом закупівель у режимі реального часу. Для інвестигейторів корисний модуль публікації даних, що забезпечує доступ до всієї інформації про закупівлі, а також модуль аналітики, який уможлиблює аналіз даних про закупівлі, виявлення порушень та оптимізацію процесів. У розслідуванні «Щонайменше 4,5 млн можливої переоплати: як у Черкасах утеплять одну з найбільших лікарень» журналісти використали дані з «ProZorro» про тендер на капремонт міської лікарні Черкас.

За результатами статистичного опрацювання фактичного матеріалу, підготовлено статистику щодо частотності використання цифрових ресурсів у журналістських розслідуваннях, підготовлених медійниками черкаського інтернет-видання «18000». Зафіксовано такі показники: «OpenDataBot» – 22,2%, не використано або не озвучено – 22,2%, Реєстр декларацій НАЗК – 14,8%, Державний реєстр речових прав на нерухоме майно – 11,1%, «Clarity Project» – 11,1%, Єдиний державний реєстр судових рішень – 7,4%, «ProZorro» – 7,4%, «YouControl» – 3,7%. Статистику візуалізовано на рис. 1.

Частотність застосування цифрових ресурсів у журналістських розслідуваннях «18000»

Рис. 1. Частотність застосування цифрових ресурсів у журналістських розслідуваннях «18000»

IV. Висновки

Повномасштабне вторгнення росії в Україну змістило інформаційні акценти в медійному середовищі, актуалізувавши потребу у виготовленні контенту на розслідувальну проблематику за різними тематичними векторами: корупція у владі, розкрадання коштів в оборонній галузі, воєнні злочини тощо. Попри уявні іміджеві загрози для країни, у суспільстві упрозорений запит на контроль за владою, викриття злочинів, антизаконних дій. Проведення якісних журналістських розслідувань, наповнених

вивіренним фактажем, стало можливим завдяки розвитку цифрових технологій, формуванню відкритих реєстрів даних, централізованих аналітичних систем тощо. Цифрові ресурси численно представлені в мережі, робота з ними трудомістка, вимагає багато часу й ретельної уваги журналіста до деталей, уміння опрацьовувати масивні обсяги відомостей. На підставі експертного опитування, моніторингу регіонального інвестиційного фактажу, опрацювання наукових праць виокремлено найбільш популярні цифрові ресурси, що оптимізують проведення журналістських розслідувань: Єдиний державний реєстр судових рішень (доступ до рішень та ухвал судів різних інстанцій); Державний реєстр речових прав на нерухоме майно (інформація про власників нерухомості); Єдиний державний реєстр декларацій (доходи та майновий стан державних службовців і посадовців); «YouControl» (аналітична система для перевірки контрагентів та бізнес-розвідки); «OpenDataBot» (платформа, що агрегує дані з різних державних реєстрів); «Clarity Project» (доступ до відомостей про державні закупівлі); «ProZoggo» (електронні публічні закупівлі). Проаналізовано регіональний інвестиційний досвід інтернет-видання «18000», подано опрацьовані статистичні відомості про частотність звернення до цифрових ресурсів під час розслідування. Перспективи студії пов'язані з аналізом досвіду інших медіа, укладанням більш повного переліку баз даних, реєстрів тощо, розробленням навчального посібника для студентів.

Список використаної літератури

- 142 українських ресурси потрапили на мапу рекомендованих медіа від ДМ та ІМІ. URL: <https://imi.org.ua/news/142-ukrayinskykh-resursy-potrapiyly-na-mapu-rekomendovanykh-media-vid-dm-ta-imi-i55441> (дата звернення: 01.04.2024).
- Бель Б., Бурмагін О., Патора Т., Хоменок О. *Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика*. Київ, 2013. 190 с.
- Вебінар про журналістські розслідування від Слідство.інфо провели для студентів-медійників. URL: <https://cdu.edu.ua/news/vebinar-pro-zhurnalistski-rozsliduvannia-vid-slidstvoinfo-provely-dlia-studentiv-mediinykiv.html> (дата звернення: 01.04.2024).
- Гарматій О. Суспільна значущість журналістських телевізійних розслідувань. *Теле- та радіо-журналістика*. 2020. Вип. 19. С. 149–157.
- Дробін А. А. Класифікація цифрових освітніх ресурсів як засіб уточнення практичного цільового призначення. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. Вип. 201. С. 77–81.
- Опис рамки цифрової компетентності для громадян України. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20ЦК.pdf (дата звернення: 05.04.2024).
- Печеранський І., Васкул Х. Сучасний медійний дискурс та роль у ньому журналістського розслідування. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво*. 2018. Вип. 2. С. 22–29.
- Розслідувальна журналістика: визначення поняття. URL: <https://gijn.org/ua/pro-nas/rozsliduvalna-zhurnalistika-viznacenna-ponatta/> (дата звернення: 02.04.2024).
- Студентам-медійникам розповіли, як працювати з базами даних під час журналістського розслідування. URL: <https://journalist.ck.ua/11565-studentam-mediinykam-rozpovily-iak-pratsiuvaty-z-bazamy-danykh-pid-chas-zhurnalistskoho-rozsliduvannia.devh> (дата звернення: 01.04.2024).
- Студенти-медійники переймали досвід роботи з базами даних від «Слідство.Інфо». URL: <https://journalist.ck.ua/11711-studenty-mediinyky-pereimaly-dosvid-roboty-z-bazamy-danykh-vid-slidstvo-info.devh> (дата звернення: 03.04.2024).
- Хоменко І. А. Функціональність журналістського розслідування в українському медійному просторі: погляд практика. *Актуальні питання масової комунікації*. 2013. Вип. 14. С. 106–113.
- Хоменок О. С., Бурмагін О. О., Іванова К. Б., Рибка Є. М., Томіленко С. А. *Журналістське розслідування / за заг. ред. О. Хоменка*. Мелітополь, 2008. 182 с.
- How to Check a Company in Ukraine: Using Open Registries. URL: <https://blog.smithysoft.com/how-to-check-a-company-in-ukraine-using-open-registries/> (date of request: 12.04.2024).
- Tarnay V., Dmytryshyn Y. How Ukraine's procurement appeals tool Clarity App promotes fair competition. URL: <https://www.open-contracting.org/2024/05/23/how-ukraines-procurement-appeals-tool-clarity-app-promotes-fair-competition/> (date of request: 20.04.2024).

References

- 142 ukrainian resources were included in the map of recommended media by DM and IMI [142 Ukrainian resources were included in the map of recommended media by DM and IMI]. Retrieved from <https://imi.org.ua/news/142-ukrayinskykh-resursy-potrapiyly-na-mapu-rekomendovanykh-media-vid-dm-ta-imi-i55441> [in Ukrainian].
- Biel, B., Burmahin, O., Patora, T., & Khomenok, O. (2013). *Posibnyk z zhurnalistskykh rozsliduvan. Teoriia ta praktyka* [Guide to journalistic investigations. Theory and practice]. Kyiv [in Ukrainian].
- Webinar pro zhurnalistski rozsliduvannia vid Slidstvo.info provely dlia studentiv-mediinykiv [Slidstvo.info held a webinar on journalistic investigations for media students]. Retrieved from <https://cdu.edu.ua/news/vebinar-pro-zhurnalistski-rozsliduvannia-vid-slidstvoinfo-provely-dlia-studentiv-mediinykiv.html> [in Ukrainian].

4. Harmatiy, O. (2020). Suspilna znachushchist zhurnalistskykh televiziynykh rozsliduvan [Social significance of journalistic television investigations]. *Tele- ta radiozhurnalistyka*, 19, 149–157 [in Ukrainian].
5. Drobin, A. A. (2021). Klasyfikatsiia tsyfrovyykh osvitynykh resursiv yak zasib utochnennia praktychnoho tsilovoho pryznachennia [Classification of digital educational resources as a means of clarifying practical purpose]. *Naukovi zapysky. Seria: Pedahohichni nauky*, 201, 77–81 [in Ukrainian].
6. Opys ramky tsyfrovoy kompetentnosti dlia hromadian Ukrainy [Description of the framework of digital competence for citizens of Ukraine]. Retrieved from https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoy-kompetentnosti-dlya-gromadyan/OP%20LJK.pdf [in Ukrainian].
7. Pecheranskyi, I., & Vaskul, Kh. (2018). Suchasnyi mediinyi dyskurs ta rol u nomu zhurnalistskoho rozsliduvannia [Modern media discourse and the role of journalistic investigation in it]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnogo universytetu kultury i mystetstv. Seria: Audiovizualne mystetstvo i vyrobnytstvo*, 2, 22–29 [in Ukrainian].
8. Rozsliduvalna zhurnalistyka: vyznachennia poniattia [Investigative journalism: definition of the concept]. Retrieved from <https://gijn.org/ua/pro-nas/rozsliduvalna-zurnalistyka-viznacenna-ponatta/> [in Ukrainian].
9. Studentam-mediinykam rozpovily, yak pratsiuvaty z bazamy danykh pid chas zhurnalistskoho rozsliduvannia [Media students were told how to work with databases during investigative journalism]. Retrieved from <https://journalist.ck.ua/11565-studentam-mediinykam-rozpovily-iak-pratsiuvaty-z-bazamy-danykh-pid-chas-zhurnalistskoho-rozsliduvannia.devh> [in Ukrainian].
10. Studenty-mediinyky pereimaly dosvid roboty z bazamy danykh vid «Slidstvo.Info» [Media students learned the experience of working with databases from Slidstvo.Info]. Retrieved from <https://journalist.ck.ua/11711-studenty-mediinyky-pereimaly-dosvid-roboty-z-bazamy-danykh-vid-slidstvo-info.devh> [in Ukrainian].
11. Khomenko, I. A. (2013). Funktsionalnist zhurnalistskoho rozsliduvannia v ukrainskomu mediinomu prostori: pohliad praktyka [The functionality of investigative journalism in the Ukrainian media space: a practical perspective]. *Aktualni pytannia masovoi komunikatsii*, 14, 106–113 [in Ukrainian].
12. Khomenok, O. S., Burmahin, O. O., Ivanova, K. B., Rybka, Y. M., & Tomilenko, S. A. (2008). *Zhurnalistske rozsliduvannia* [Investigative Journalism]. Melitopol [in Ukrainian].
13. How to Check a Company in Ukraine: Using Open Registries. Retrieved from <https://blog.smithysoft.com/how-to-check-a-company-in-ukraine-using-open-registries/> [in English].
14. Tarnay, V., & Dmytryshyn, Y. (2024). How Ukraine's procurement appeals tool Clarity App promotes fair competition. Retrieved from <https://www.open-contracting.org/2024/05/23/how-ukraines-procurement-appeals-tool-clarity-app-promotes-fair-competition/> [in English].

Стаття надійшла до редакції 06.05.2024.

Received 06.05.2024.

Bondarenko T., Koval S. Digital Resources for Investigative Journalism: Regional Experience

The purpose of the research is the scientifically correct substantiation of digital resources (services, registers, national and international databases, etc.) and the peculiarities of their use during journalistic investigations at the regional level.

Research methodology is subject to sequential and logical stages of study. The initial stage involved holding webinars and offline training with the participation of investigative experts. The expert survey method made it possible to outline the real state of the issue, to obtain professional cases, and to draw theoretical conclusions. At the second stage, the regional facts were analyzed using the monitoring method and the comparative method. A system-analytical method was used to systematize and generalize information. The method of static information processing made it possible to create diagrams.

Results. A holistic understanding of journalistic investigation as a method of information gathering, a journalistic genre, and an independent media direction is presented. The essence of such concepts as journalistic investigation and digital resources is explained. The regional experience of using digital resources for journalistic investigation was studied. The conclusion determined the frequency of access to digitized resources.

The novelty consists in a synergistic approach to the substantiation of the declared problem: study of expert experience, monitoring of regional investigation facts, development of the academic base. The list of popular digital resources used for professional purposes is composed.

Practical significance. The material contributes to the conduct of quality journalistic investigations, and forms the professional toolkit of an investigator. The prospects of the study are related to the analysis of the experience of other media, the compilation of a more complete list of databases, registers, etc., and the development of a study guide for students.

Key words: journalistic investigation, investigative journalism, investigative journalist, digital tools, digital resources, databases, data registers.